

S ha majd lehunyó ezredévek
 Ködrejtő nagy során
 Országok, népek elenyésznek :
 Hadd álljon koronánk !
 A vén idő gyermek-korából
 Utolsó emlék mi legyünk,
 Kiket még élni hí a távol.
 — Hallgass meg, istenünk!

A „rendületlen.”

(Fajta-kép.)

Irta : **Vadnay Károly.**

Mentünk, mert vittek. Szomoru, nagy, tarka csapatban vittek ; Budától Bécs felé, hogy ott idegen ezredékbe sorozzanak. Fogoly honvédtisztek valánk, — «bús tűzokok,» ahogy Lisznyai Kálmán mondta az uton, tragikomikus hangulatában, eszébe jutva, hogy hitvány pásztorfiuk is így hajtják néha a puszta nehezen megejthető szabad madarait, midőn a hirtelen pogányra vált időben összefagy a szárnyuk s nem birnak többé röpülni.

Mily megaláztatás! Tavasszal még diadalmas seregek tisztjei, most őszszel már egy szakasz szuronyos cserepár foglyai. A délczeg hősre, ki Komárom alatt négyszáz huszár élén száguldott pusztító rohamra, most, ha néhány lépéssel kiválik a csoportból, ráförmed a toprongyos cseh közlegény: «Zürück!» A vitéz vörös sapkás századosnak, ki lefejtett zsinóru, csillagtalan atillájában baktat s keserü kedvvel dúdolja a tábori dalt:

«Véres a föld lábam alatt,
 Lelőtték a pajtásomat.» —

hetvenkedve kiáltja a két ballábu sváb örvezető : «Ruhig!»

S el kell nyelni! s a nagy gyalogut annál keserve-
 sebb, annál nyomasztóbb, mert dicsőséges csatahelyeken
 visz át. Komárom mellett, Gönyőnél, a hol még látszanak
 a Klapka ágyuinak pusztításai, Csorna alatt, melynek me-

zejére Kmetty tábornok írta be vitézségének emlékét, Pozsony közelében, ahol nem rég Guyon harczolt.

Fü, fa, falu és város mind a küzdelmes szép napokról beszélnek. S arról beszélnek maguk az állomásról állomásra hajszolt fogoly tiszték is: «itt így volt, ott meg úgy volt!» s aztán egy keserü fordulat: «ma meg így van!»

Leggyerekebb tagja az egész nagy csapatnak, én rendszeren egy őszbe csavarodott, tagba szakadt, kissé potrohos bajtárs mellett haladtam, kit mind csak «Gyuri bácsi»-nak hívtunk. Erélyes szolgabíró volt egy dunamelléki megyében, aztán nemzetőr, majd honvéd-kapitány valamilyik új lovas csapatnál. Kedélyes, adomázó bátya mikor pihentünk s levert, nyugtalan káromkodó ember, mikor nagyokat gyalogoltunk. Kényelemhez, uri módhoz volt szokva s a jó napokból csak két emléktárgya maradt meg: egy nagy tajtékpipa, meg egy szép ezüst tábori pohár. Segitettem neki, a miben lehetett, meg-megtömtem öblös pipáját menetközben s a hol egy kút akadt, szaladtam megmeríteni az ezüst poharát. Mert a kedvetlenségtől egyre füstölt és a fáradságtól egyre szomjazott. Szörnyen terhére esett ez a kénytelen, kelletlen gyalogolás. Szidta is a «sógort» folyvást kegyetlenül, engem meg — minden kis szolgálattételem után — folyvást dicsért: «Bravo fiam, derék gyerek vagy! Tudod az emberséget!» Nagyra voltam vele, hogy megszeretett, mert tekintély volt előttem: egykor szolgabíró, a ki beszélt Kossuth-tal is, aztán lovas kapitány, a ki látta a sarlói diadalt is; na meg ilyen szép tajtékpipa és ezüst pohár tulajdonosa. Két hét alatt úgy hozám szokott, hogy mindig azt vitte: «hej, ha egy századba juthatnál velem, milyen jó kis priváténerkém lennél!» Nem is maradtam el tőle soha egész úton — az állomásokon egy tálból ettünk sótalan ételt, egymás mellett háltunk, szalmán, pokróczon.

Egyszer aztán nagyon megijesztett. Egy kis pozsonymegyei városba nagyon eltörődve, nagyon elfáradva érkezünk. Gyuri bácsi úgy fült már az úton, mint egy lokomotív, melynek akkoriban még csak hire volt e tájon s panaszkodott, hogy nagyon szúr az oldalába, ha ez így tart még két napig, dehogy állja ki! Veszett volna el inkább a csatatéren, semhogy ilyen czudar megaláztatást

kell szenvednie! Vigasztaltam, hogy nincs már messze a város, közel látszik már a tornya, majd megpihenünk! Kedvetlenül felelte: «Könnyü neked öcsém! Hol vagy még te csak a két XX-től is, míg én már rég tuljárom a négyen is; bele kell nekem veszni ebbe a nyomoruságba!» Haragudott, ha vigasztaltam s látszott, hogy csakugyan beteg, mert hol elsápadt, hol elvörösödött s csak úgy szakadt róla a verejték.

Oda futottam a transport-vezető főhadnaghoz, kérve, hogy engedje felülni Gyuri bácsit a szekérre, mert beteg. De hát csak egy szekér volt, azon meg mindenféle málha s két cserepár, kiknek lábát feltörte a «német bakkancs».

«Közel az állomás! — mondá a főhadnagy, — addig kibírhatsz.»

Féltem, hogy nem bírja ki.

Azon az este aztán nem ettünk, nem is aludtunk. Gyuri bácsi a szálláson úgy feküdt, mint egy kéve zsup. Emberséges földmives gazdánk átadta neki a maga fekhelyét, engemet pedig vigasztalt: «Majd jobban lesz, ha ki aludta magát!» Én is csak ebbe bíztam. De elmúlt egy óra s Gyuri bácsit egyre jobban kinozta a láz; nem beszélt, nem aludt.

Gazdánk futott orvosért, de nem találta honn — az egy halálos betegnél volt. Én is futottam a főhadnaghoz, de az meg pár órára átrándult a szomszéd városkába, hol a helyőrség tisztjei közt egy pár jó barátja volt.

Mi tévő legyek? Ezzel a kérdéssel fordultam a szomszéd házban tanyázó bajtársakhoz.

«Menj, fiam!, — mond egy heverésző idős extiszt, — a kétfejű sashoz. Az velünk szemben van, valami hivatal, onnan tán rendelnek orvost.»

Csakugyan egy csinos alház kapuja fölött állt a kétfejű sas czimer s rajta a fölirat: «K. k. Bezirks-Gericht.» Szaladtam oda. Az épület végén két ablakban gyertyavilág fénylett, egyenest arra tartottam s benyiték.

Két ur ült az asztalnál s kártyázott; egyik polgári ruhában volt, a másik csendőrtiszti egyenruhát viselt. Piqué-
tezték.

«Várjon!» — ez volt az első szó, a mit a polgári ruhás ur rám kiáltott, nem is kérdezve, hogy miért jövök? Fontosabb dolgot kellett elébb bevégeznie: a játszmat.

Volt időm ezalatt szemügyre venni őket. A csendőrtiszt rideg, semmit mondó arczu szőke férfi volt; játszótársa pedig barna fiatal ember, erős karvaly orral, hátrafelé hajló homlokkal, állán a fekete szakáll kiborotválva, szeme izgatottan hunyorgott, a mint a parthie folyt. Nem valami bizalmat keltő arc, mely mogorván fordult felém, miután a játszma eredményét följegyezte.

«Mit alkalmatlankodik ily későn? Most nincs hora regia.»

Bocsánatot kértem s elmondtam, hogy nekünk meg nincs halasztani való időnk, mert baj van, nagy beteg van s orvost nem kapunk.

«Miféle ember az a beteg?»

«Besorozott honvédtiszt!»

«Vagy ugy! — mondá kegyetlen ridegséggel. — Küldje be a kapualjból a hajdút, majd rendelkezem! Mehet.»

Mentem és vártam aztán az orvost egy álló óráig. De biz az nem jött, mialatt a szegény Gyuri bácsit egyre jobban lelte a hideg. Kin volt a nyögését csak hallgatni is.

Akármilyen nehéz volt is elszánni rá magamat, megint csak átfutottam a hivatalba — segítségért. A cs. kir. tollnok ur, (mert a hajdutól annyit már megtudtam, hogy az,) és a csendőrtiszt még akkor is dühösen játszottak, közbe nagyokat iddogálva.

«Nos, mit akar megint?» — förmedt rám a tollnok ur.

«Az orvos nem jön, uram!»

«Hát tehetek én arról, ha a hajdu nem találta meg a városi orvost. Aztán kötelességem nekem, maguknak orvost hajhászni!»

«Tudom, uram! de az emberiesség nevében jöttem, mert nem ismerünk itt senkit és semmit!»

«Mit! emberiesség! Hallja, hadnagy ur, ezt a gyereket! Emberiességről beszél! Rebelláltak és az emberiességről mernek beszélni. Én hivatalnok vagyok, nem a maguk orvoskerítője!»

«Bocsánatot, uram! De hát az a szegény beteg is csak ember s reggelre meghalhat, ha a láza nem csillapul.»

«Nos, hát ha meghal, egygyel kevesebb Kosuth-kutya lesz! A fajtól marad elég!»

A csendőr ki érthetett valamit magyarul, egyet röhentett. A tollnok ur pedig gunyosan mondá: «Mehet.»

Mentem is szó nélkül. Mit tehettem volna egyebet? Ha kimondom, a mit érzek: menten becsukat s a szegény Gyuri bácsi ápoló nélkül marad. A mi keserőséget és felháborodást éreztem, az mind a szemembe gyűlt s egy megvető tekintetbe röpült a tollnok ur arczába. Attól ugyan nem lett oda, de tán el nem felejté, mert visszaadta nekem kamatostól huszonhárom év múlva.

Gyuri bácsi persze nem gyalogolhatott tovább velünk. Ott maradt betegen a városkában, a hol felgyógyult, hogy aztán elküldjék egy galicziai ezredbe, egy évet kiszolgáltatassanak vele s jól elnyúve haza küldjék. Még néhány évet élt s úgy halt meg, mint szegény falusi jegyző abban a járásban, melynek egykor híres és hatalmas szolgabirája volt. Én többet sohasem találkoztam szegénnyel!

De a tollnok urhoz volt még egyszer szerencsém, — huszonhárom év múlva. Akkor már nem volt cs. kir. tollnok, hanem rendületlen hazafi.

A Deák-párt utolsó képviselőválasztásai voltak s én épp egy tiszai kerületben időztem, rokonok látogatásán.

Kedvet kaptam elmenni egy korteskodásáról híres mezőváros nagy pártgyűlésére, mely a városház udvarán folyt.

Ép egy ősze csavarodott hazafi beszélt nagy hangon s verve mellét, mely kongott, mint az üres hordó. Kegyetlenül szidta Deák Ferenczet, ki eladta a nemzet ősi jogait, még csak nem is egy tál lencséért, mint Ézsau az örökségét, hanem pure et simple gyávaságból.

Jól szemügyre vettem a népszónokot s úgy rémlett, hogy már láttam valahol. Csakugyan! Ugyanaz a karvalyorr, ugyanaz a hátrahajló homlok, ugyanaz a hunyorgó szem, ugyanaz a kiméletlen harsány hang; csak a fekete haj deresedett meg s csak az állon kiborotvált szakáll nőtt oly hosszúra, hogy a mellet veri hatalmasan, midőn abból egyre dörgöbben hangzik a Deák Ferencz ellen szórt anathéma.

Ráismerek, — hisz ez az én egykori pozsonymegyei tollnokom!

Ujra felháborít, s mintegy önfeledten rákiáltok: «Nem oda Buda!»

«Mi az! — förmed rám a népszónok, szörnyen lenéző pillantásban adva vissza nekem a huszonhárom évvel ezelőtti kölcsönt; — nem emberi hangot hallottam! Az átkos közösügyi kormány egy gyászvitéze azt meri mondani: nem oda Buda! Én pedig azt mondom, hogy Buda oda van! Meg van a husos fazekak Budája, a ti Budátok; de nincs meg a dicsőséges Buda, a mit egykor vérünkkel vettünk be, mi, kik a rendületlen hazafiság közsikláján állunk s bölcsőnktől koporsónkig egy hitet valunk rendületlenül, a Kossuth apánkét!»

Rengeteg éljenzés. Csak én nevettem egyet keserűn a rendületlen hazalira. Egyebet nem is tettem. Mit ért volna ha felszólalok? Ki hitte volna el e tömegben, hogy ez a rendületlen hazafi huszonhárom évvel ezelőtt mint beszélt a szegény megalázott honvédekről? És még ha el is hitték volna, mit javít ez a dolgon? Egygyel kevesebb szájhős lesz; a fajból marad elég!

M e m e n t o.

Irta: Dömötör Pál.

I.

Hogy meghalok egyszer, nem fáj az énnekem;
Oda lenn a sirban nyugszom majd édesen.
De az fáj, hogy akkor többé már teveled.
A kit én szerettem s ki engem szeretett,
Együtt nem örülök, együtt nem szenvedek.

Hogy meghalok egyszer, nem fáj az énnekem;
Oda lenn a sirban nyugszom majd édesen.
De fáj a gondolat: ha korán itt hagyom
Ezt a kis angyalom', azt a kis angyalom':
Leánykám', fiaim', virágom', csillagom' . . .

De miért hiszem én, de miért érzem,
Hogy elébb megyek el, mint te, én kedvesem?
Nem tudom, nem tudom! hanem azt jól tudom:
Ha te mennél elébb, úgy fájna, oly nagyon,
Hogy arra nincsen szóm, hogy arra nincs dalom!